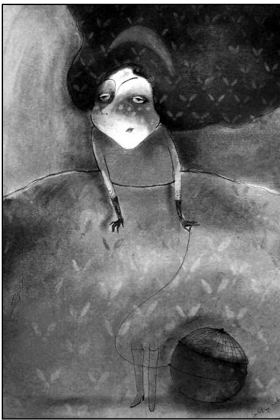

VINCZE HANNA ORSOLYA

AZ INTERNETES KÖZÖSSÉGI HÁLÓZATOK ROMÁNIAI HÍRMÉDIA-REPREZENTÁCIÓI

Az online közösségi
hálózatok
médiareprezentációjában
[...] a semmittevés
jelenik meg a
leghangsúlyosabb
kockázatként.

A közösségi oldalak használatának rendkívüli növekedését tárgyaló hírek és beszámolók mostanában napi rendszerességgel jelennek meg az újságokban és a blogvilágban. A romániai média is jelentős terjedelemben számolt be azokról az adatokról, melyek szerint az átlagos amerikai felhasználó fészbükolásra fordított ideje meghaladja a bármely más weboldalon eltöltött időmennyiséget, sőt a Google, Yahoo és Youtube barangolásidő összegét¹ is, a Hi5 közösségi oldal pedig bármely más vizsgált weboldalnál több² egyedi romániai látogatót számlál.

A közösségi oldalak körül ugyanakkor egyre több a társadalmi aggály. A hírekben nagy teret kapnak az online adatvédelemmel, erőszakkal, személyes és anyagi kockázatokkal kapcsolatos beszámolók, de a közösségi hálózatokat érintő vállalati és kormányzati beavatkozások körüli féltelmek is (az online privát szféra védelmét célzó törvénykezési és felügyeleti kezdeményezések körüli vitákhoz lásd Marwick – Murgia-Diaz – Palfrey 2010).

Az online közösségépítés generációs problémákat is felvet. A facebook.com adatai szerint 2010 júniusában a romániai felhasználók alig 14 százaléka volt 35 év feletti, azaz nem valószínű, hogy a romániai szülők első kézből szereznének tudomást a gyermekek és tinédzserek itteni tevékenységéről. Ugyanakkor a *Biztonságosabb internethasználatért az Európai Unió gyermekei számára – szülői szemszögből* Eurobarométer (Flash EB 248 2008) adatai szerint a közösségi média használata a szülők által legszigorúbban szabályo-

zott internetes tevékenységek közé tartozik. Arra a kérdésre, hogy mely online tevékenységek nincsenek engedélyezve, a leggyakoribb válasz az „online közösségi profil készítése” volt; a romániai szülők többsége (54 %) is ezt a választ adta. A felmérés ugyanakkor azt is kimutatta, hogy a szülők számára a tömegkommunikáció (TV, rádió, újságok és folyóiratok) jelenti az elsődleges, az internetes kockázatokra vonatkozó forrást. A médiareprezentációk azonban nemcsak a magánjellegű, szülők által felállított szabályok, hanem a kormány szintű szabályozások szempontjából is fontosak. A szabályozásokról folytatott közvitákban ugyanis nagy szerepet játszanak a technopánikok, azaz az új, számítógépes technológiák által kiváltott médiapánikok. Ezek egyben a szabályozás irányába gyakorolt társadalmi nyomás eszközei is lehetnek (Buckingham and Sefton-Green 1997. 285–287; Ponte – Bauwens – Mascheroni 2009. 159.), illetve gyakran a politikusok erkölcsi tartását hivatottak bizonyítani. Romániában a jelenség világos példái a visszatérő médiaerőszak-viták és az ezekkel egyidejűleg megfogalmazott felszólítások a Nemzeti Audiovizuális Tanács irányába a képernyőn megjelenő erőszak visszafogására.

A gyermekek és az internet médiareprezentációira vonatkozó kutatások jelentős eltéréseket találtak abban is, ahogyan a különböző országok médiái az online lehetőségeket és kockázatokat bemutatják. Az EuKids Online program keretén belül készült, a gyermekek és az internet európai sajtómegjelenésének összehasonlító nemzetközi elemzése arra a következtetésre jutott, hogy ezek a reprezentációk „az észlelésre vonatkozó következményekkel járhatnak. Az az általános tanulság, hogy a különböző országok médiájának ábrázolásmódja (egyéb tényezőkkel együtt) eltérő kockázatokra tehet érzékenyebbé, ami befolyásolhatja, hogy az egyes kockázati tényezőknek az emberek milyen fontosságot tulajdonítanak.” (Haddon – Stald 2009. 25–26.)

Jelen tanulmány, a fenti bevezető szempontokból kiindulva, az online közösségi hálózatok megjelenítését vizsgálja két romániai hírszatórna – egy internetes hírportál és egy minőségi napilap internetes kiadása – esetében. 2010. júniusi adatok szerint az *Adevărul* jelenleg a legnagyobb olvasói bázissal rendelkező minőségi lap, emellett online kiadása (www.adevarul.ro) a hírmédia kategóriában a legnagyobb online olvasóközönséggel rendelkezik. A *Hotnews* pedig (www.hotnews.ro) a legtöbb olvasót számláló internetes hírportál. A *sati.ro* (internetes forgalom- és látogatottság-adatokat közlétező oldal) szerint 2010 júniusában mind a *hotnews.ro*, mind az *adevarul.ro* több mint 1,3 millió egyedi látogatót számlált havonta, mindkettejük esetében 100 000 fő feletti napi átlaggal.³ Az év első három hónapjában az *Adevărul* eladott napi példányszáma pedig 123 000–131 000 között volt.⁴

Az adatgyűjtés 2010 márciusa és májusa között zajlott. Olyan, a közösségi hálózatokra vonatkozó cikkeket fogunk tehát vizsgálni, amelyek ebben az időszakban jelentek meg az *adevarul.ro* és a *hotnews.ro* oldalakon. Előbb áttekintjük a fő kérdéseket, amelyeket a cikkek a közösségi hálózatok kapcsán felvetnek, majd külön tárgyaljuk a gyermek felhasználóval kapcsolatos kérdéseket, valamint a fő kockázatok megjelenítésében használt, moralizáló nyelv sajátosságait.

Keresésünk az *Adevărul* és a *Hotnews* internetes archívumaiban a fent említett időintervallumban (2010. március 1. – május 31.) megjelent, közösségi oldalakkal kapcsolatos anyagokra összesen 220 cikket eredményezett. Ebből 136 az *Adevărul*-ban, 86 a *Hotnews*-on jelent meg. Bár eltérő keresési kifejezések eltérő eredményeket adtak, ezt a számot elegendőnek ítéltük ahhoz, hogy megfogalmazhassunk néhány konklúziót az online közösségépítés megjelenítéséről.

A cikkeket első lépésben fő témájuk szerint kódoltuk. Magukat a kódokat a cikkek tanulmányozása nyomán alakítottuk ki, de építettünk Haddon és Stald 2009 és Ponte et al. 2009 kvantitatív elemzéseire is. Ez utóbbiak kódrendszere az EuKids Online projekt által kifejlesztett keretrendszer veszik alapul, amely a felhasználók

(esetükben gyerekek) online tapasztalatait lehetőségekként vagy kockázatokként kategorizálja. E két nagy kategória további alkategóriákra oszlik – tartalmi, kapcsolati és magatartásbeli lehetőségekre, illetve kockázatokra, amelyek a felhasználók online „kommunikációs szerepein” alapulnak: címzett – *tartalom*, interakció résztvevője – *kapcsolat* és cselekvő, „tartalom-kínáló, illetve személyes kapcsolatban cselekvő” – *magatartás* (Hasebrink – Livingstone – Haddon 2008. 8–9.).

A cikkek először egyszerű kódolást kaptak, azaz a cikkek száma megegyezett a kódok számával. Bár felmerült a többszörös kódolás lehetősége, a cikkek nagy többsége könnyen leírhatónak bizonyult egy központi témára hivatkozva. Ezért első lépésben a közösségi hálózatokhoz kapcsolódó, kiemelkedő témaköröket egyszeri kódolással határoztuk meg. A cikkek hasonlóképp könnyedén besorolhatónak bizonyultak a tágabb *lehetőség* vagy *kockázat* kategóriákba. Ami viszont a további felosztást illeti, a tartalom, kapcsolat, magatartás alkategóriák a kockázatok megragadására alkalmasabbaknak bizonyultak, mint a lehetőségekre. Ez elsősorban a cikkek kiválasztása mögött meghúzódó szempont természetéből adódott. A közösségépítés interaktív tevékenység, ahol a tartalom kapcsolatokon keresztül áramlik, az interakciók pedig magukban foglalják mind a szereplők közötti kapcsolatteremtést, mind pedig azok egymással szembeni magatartását. Ám míg a lehetőségek általában a résztvevők valamennyi szerepéhez kapcsolódhattak, a kockázatok különálló kommunikációs szerepekhez fűződtek.

Az 1. táblázat a cikkek egyszerű kódolását követő eredményeket mutatja:

1. táblázat Online közösségi hálózatokhoz kapcsolódó lehetőségek és veszélyek (egyszerű kódolás)

Lehetőségek		Kockázatok					
		Tartalom		Kapcsolat		Magatartás	
szórakoztatás	28	megszégyenítés	6	magánszféra sérelme	9	semmittevés	13
aktivizmus	27	erőszak / gyűlöletbeszéd	5	szexuális kockázatok	9	önbántalmazás	4
szocializáció	24	torzítás	3	személyes adatahalászat	7	identitás-lopás	3
információ	21	pornográfia	2	verbális erőszak	4	verbális agresszió	3
üzleti tevékenység	17					zsarolás	2
közérdek	14					prostitúció	2
technológiai konvergencia	14						
penetráció	3						
<i>Összeg</i>			<i>16</i>		<i>29</i>		<i>27</i>
Végösszeg	148						72

Az online közösségi hálózatokhoz kapcsolódó lehetőségek a kódok 67 százalékát, míg a kockázatok a kódok 33 százalékát tették ki. Az arány általános optimizmust, a jelenséggel szembeni pozitív attitűdöt sugall. Ez a magatartás összefügghet azzal, hogy a média azután kezdett hangúlyos figyelmet fordítani az online közösségépítésre, hogy a Facebook-használat hirtelen megugrott: a romániai felhasználók száma például 2010 januárja és márciusa között 500 000-ról több mint 1 000 000-ra nőtt. 2009 szeptemberétől 2010 júniusáig összesen egymillióval bővült a felhasználók köre.⁵ Ezek a számok nem teszik a Facebookot a legnagyobb romániai felhasználóval rendelkező közösségi oldallá, ugyanis a hi5.com folyamatosan több mint 4 millió egyedi romániai felhasználót számlál havonta, de vannak egyéb helyi oldalak, mint például a neogen.ro vagy a tpu.ro, amelyek hasonlóképp havi egymillió körüli egyedi bejelentkezőt regisztrálnak.⁶ Ezeket az oldalakat azonban jóval kevesebb médiafi-

gyelem övezi. A pozitív magatartás tehát fakadhat a legutóbbi online jelenség penetrációjának modernizáló tényezőként való értelmezéséből is. Erre utal az is, hogy a technológiai hírek, amelyeket itt a *technológiai konvergencia* kód jelölt, és amelyek főként azért bukkantak fel keresésünkben, mert számos beszámoló szólt a különféle mobil eszközök közösségi média funkcióiról, szintén pozitív hangvételű, technológiailag optimista, a lehetőségekre összpontosító írások.

Az elemzés nyomán az online közösségi hálózatokhoz kapcsolódó lehetőségek közül a *szórakoztatás*, *aktivizmus*, *szocializáció*, *információ*, *üzleti tevékenység*, *közérdek* és *technológiai konvergencia* emelkedtek ki, de ide kapcsolódott még a jóval kisebb hangsúlyt kapott *penetráció* is.

A Facebook hangsúlyossága a közösségi hálózatokra vonatkozó anyagokban (2010. augusztus 1-jén a teljes *Adevărul* archívumra kiterjesztett keresés 863 találatot eredményezett a Facebook, 517-et a Hi5, 59-et a Neogen és 6-ot a Tpu kulcsszavakra) összefügg azzal a ténnyel is, hogy a Facebook a szórakoztatóipari és celebhírek fő forrásává vált. Ugyanez magyarázza a *szórakoztatás* és az *információ* kódok kimagasló eredményeit. Jó néhány *információ* kategóriába sorolt cikk fő témája nem az online közösségépítés volt, hanem azért bukkant fel elemzésünkben, mert az események és hírességek weboldalaival párhuzamosan (esetenként helyett) azok facebook-profiljára irányítják az olvasót. A facebook-profilokra és Twitter-üzenetekre való hivatkozás bevett újságírói gyakorlatként jelent meg, habár ezeket az információforrásokat ugyanúgy használták, mint egy weboldalt vagy egyenesen sajtóközleményt.

A *szórakoztatásként* kódolt cikkekben a közösségi oldalak filmtémákként, szórakozási formákként (pl. tréfás csoportok létrehozása) vagy rajongócsoportokat szervező felületekként jelentek meg. A rajongótáborok szervezésében betöltött szerepük nagymértékben hozzájárult a szórakoztatóipari hírek magas számához. Az *információ* kód szoros kapcsolatot mutatott a szórakoztatással, de olyan cikkekhez is kapcsolódott, amelyek a közösségi oldalakat információmegosztó felületekként, tudományos kutatások tárgyaiként vagy a bűnmegelőzésben betöltött szerepük kapcsán tárgyalták.

Az *üzleti tevékenység* kód hasonlóan változatos anyagokat fedett: a közösségi oldalak megjelentek hasonló vállalkozások üzleti modelljeiként, de egyéb üzleti lehetőségek, például online reklám- és PR-kampányok, illetve az üzleti kommunikáció felületeiként is.

A közösségi oldalak gyakran szerepeltek az online aktivizmus helyszínéül, ahol különböző társadalmi és politikai tiltakozások szerveződhetnek és folyhatnak, illetve különféle projektek promoválhatók, környezetvédelmi kérdésektől az emberek mosolyra fakasztásán át az adományok gyűjtéséig és adományok bejelentéséig. Amellett, hogy a hasonló alulról érkező, „grassroot” kezdeményezéseknek kommunikációs és reprezentációs felületet nyújtanak, a közösségi oldalak közintézményeknek, hatóságoknak is segédeszközül szolgálnak az állampolgárokkal való kapcsolatfelvételben és kapcsolattartásban. Az ilyen esetek *közérdek* kódot kaptak.

Az internethasználattal kapcsolatos fő tartalmi, kapcsolati, illetve magatartásbeli kockázatok közül az online közösségépítésben főként kapcsolati és magatartásbeli kockázatok merülnek fel, kevésbé tartalomra vonatkozóak. A tartalmi kockázatok közül a leghangsúlyosabb a *megszégyenítés*, amely valamely személyt érintő feszélyező, kínos információk internetes nyilvánosságra hozatalát takarja, beleértve a munkahelyi alkalmazhatóságot befolyásoló információkat is. Egyéb ide tartozó kockázati kódok az *erőszak* és *gyűlöletbeszéd*, *torzítás* – különféle hamis vagy félrevezető tartalmak, ide értve az üzenet uralásának nehézségeit az üzleti kommunikációban –, illetve a *pornográfia*.

A kapcsolati kockázatok közül leghangsúlyosabb a *magánszféra sérelme* volt. Ez a kód olyan történetekhez rendelődött, amelyekben egy adott személy kapcsolathá-

lójának tagjai magánjellegű információkat hoznak nyilvánosságra, vagy ilyen információkkal visszaélve nem kívánt kereskedelmi- és reklámcélokra használják azokat. A *szexuális kockázatok* hasonlóképp viszonylag gyakran jelentek meg. Az ilyenként kódolt cikkek általában kockázatos szexuális partnerrel való kapcsolatba lépést vagy a résztvevők, főként gyerekek szexuális bűnténynek való kitettséget tárgyalják (mint például a szexuális célzatú internetes behálózás, a „grooming”). A *adathalászat* elsősorban titkos adatok megszerzését célzó támadásokra utal, míg a *verbális bántalmazás* mások általi címkézést, zaklatást, megfélemlítést fed.

A közösségi oldalakhoz leginkább társított kockázat a *semmittevés*. A kód neve szándékosan mond értékítéletet, mivel a közösségi oldalakon folytatott tevékenységeket céltalan időtöltésnek minősítő cikkek erőteljes moralizáló és ítélkező hangnemet használtak, esetleg ilyen megszólalásokat idéztek, például munkaadókat, akik anyagi szempontból megkurtítva érzik magukat az alkalmazottak ilyen tevékenységei miatt; vagy az internetes közösségépítés olyan hatásaira panaszkodtak, amelyek az élet különböző területeire nyomják rá bélyegüket, a kézrástól a családi életig vagy akár a valóság észleléséig. A semmittevés ugyanakkor elsődlegesen a romániai felhasználók tapasztalatára vonatkozva jelent meg. Amellett, hogy a 13 így kódolt cikkből 10 lokális történetekről számol be, ez utóbbiak egyike fel is hívja a figyelmet az ellentétre a közösségi oldalaknak a munkahelyi hatékonyság növelésében megnyilvánuló, nemzetközi kutatási eredmények által alátámasztott előnye és a közösségi oldalak céltalan semmittevésként való romániai felfogása között.⁷

Az *önbántalmazás* kód alá sorolt cikkek olyan felhasználókról szólnak, akik önkárosító viselkedést vagy potenciálisan veszélyes tevékenységet bátorító csoportokhoz csatlakoztak, illetve a közösségi oldalakon veszélyes információkhoz jutottak, például kábítószeres hozzáférhetőségéről. Az *identitáslopásról* szóló történetek hírességek neve alatt létrehozott hamis profilokról számolnak be. A *verbális agresszió* körébe családi veszekedések vagy erőszakos kifejezés mód, címkézés, zaklatás tartozik. Ezek, akárcsak a *zsarolás* és a *prostituáció*, magatartási kockázatokként lettek besorolva, amennyiben a cikk középpontjában nem annyira az áldozat, mint inkább az elkövető állt. Az utóbbi kódok azokat a nehézségeket is illusztrálják, amelyeket a közösségépítés internetes veszélyeinek kapcsolati vagy magatartásbeli kockázatokként való besorolása felvet.

Összehasonlító nézőpontból elmondható, hogy az angol nyelvű médiában az adatgyűjtés időszakában az online közösségi hálózatokkal kapcsolatos legfőbb kérdés a magánszféra védelme volt. Az angolszász média nagy terjedelemben számolt be azokról az indulatos reakciókról, amelyeket a Facebook váltott ki, amikor a személyes adatokra vonatkozó beállításokat úgy módosította, hogy több adat vált alapértelmezett módon nyilvánossá (a vitákról általánosan lásd Vleugels – Verhenneman – Bannier 2010). Márciusban további terveket jelentettek be, amelyek szerint a közösségi oldal külső weboldallal automatikusan megoszthatna személyes adatokat. Mindez oda vezetett, hogy az elszaporodó kritikák mellett mozgalom indult a Facebookról való leiratkozásért, május 31-ét pedig *Hagyd el a Facebookot napnak* nevezték ki. Bár a mozgalomnak a számokat tekintve nem volt nagy hatása, előkészületei jelentős médiavisszhangot kaptak. Válaszként a Facebook alapítója, Mark Zuckerberg, május 24-én a *Washington Post*-ban elismerte az adatvédelmi beállítások egyszerűsítésének szükségességét, hogy így a felhasználók jobban ellenőrizhessék saját személyes információikat.⁸

Egy másik, szintén nagy figyelmet kapott hír ugyanebben az időszakban a Facebook biztonsági szakemberei és az Egyesült Királyság gyermekvédelmi hatósága közötti találkozó volt. A találkozó kontextusa, hogy a Facebookra egyre nagyobb nyomás nehezedett, hogy javítson a gyermekek védelmén.

A Facebook kapcsán megjelenő, a biztonság és a magánszféra védelmét számon kérő megnyilvánulások a brit sajtó számára is a sajtóban kibontakozó morális pániknak tűntek: „Az utóbbi hetekben az online közösségépítés biztonságával kapcsolatos morális pánik mindenhol jelen volt a médiában” – írta a *The Observer* március 21-én,⁹ míg a *The Herald* internetes kiadása nemrég *Moral panic over Facebook will not cure our ills*¹⁰ (A Facebook körüli morális pánik nem fog kigyógyítani a betegségeinkből) címmel közölt írást (a szociológia területéről származó fogalomnak a média szakzsargonba való átkerüléséről lásd Hunt 1997).

Mivel az adatgyűjtés ideje alatt az angol nyelvű, illetve a globális médiában a fenti kérdések kiemelt figyelmet kaptak, számítani lehetett rá, hogy kutatási eredményeink is ebbe az irányba torzulnak. Különösen ha figyelembe vesszük, hogy az angol nyelvű média, különösen a brit sajtó fontos hírforrása a romániai médiának is. A közösségi oldalakat használó gyermekekről szóló, a vizsgált kiadványokban megjelent külföldi hírek harmada például a brit sajtóból, fele pedig az angol nyelvű médiából származott. A más hírforrásokból, például az AFP-től átvett vagy a forrásmegjelölés nélküli híryanagok is legnagyobbbrészt brit vagy amerikai hírekre utaltak.

A magánszféra védelmével kapcsolatos félelmek hangsúlyosságára vonatkozó elvárások azonban nem igazolódtak. A magánszférával kapcsolatos hírek (*a magánszféra sérelme, adathalászat, identitáslopás* kódokkal, összesen 19) kis részét képezték a kutatás során vizsgált összesen 220 cikknek. Sőt mi több, ezek legtöbbször adathalászatról – a banki adatok vagy egyéb személyes felhasználói adatok megszerzéséről, feltöréséről – szóltak. A más felhasználók által nyilvánossá tett személyes információk témája leginkább hírességekhez, nem az egyszerű felhasználó tapasztalathoz kötődött.

Alig két anyag foglalkozott a bizalmas adatok kérdésével, illetve annak lehetőségével, hogy az oldal működtetői élneek vissza azokkal. Mind az *Adevărul*, mind a *Hotnews* beszámolt róla, hogy Zuckerberg beismerte, a bizalmas adatok kérdésének kezelésében hibákat követtek el. A két beszámoló hangvétele igencsak békés, gyakorlatilag a hivatalos állásfoglalást veszik át, miszerint a vállalat minden tőle telhetőt megtett a magánjellegű adatok védelme érdekében. A cikkek azonban a közösségi oldalon elkövetett, a személyes adatokhoz kapcsolódó esetleges bűncselekményekre összpontosítottak, és nem Zuckerbergnek arra a máshol nagy port felkavart kijelentésére, hogy életünk alapértelmezetten nyilvánossá válik, ezért az adatvédelmi beállítások változtatásait újra kell gondolni; holott a vizsgált időszakban ez volt az angol sajtóviták központi kérdése.

A magánszféra védelmének viszonylagos súlyát úgy is megpróbálhatjuk megragadni, ha arra kérdezzük rá, hogy a témát tárgyaló cikkek a romániai felhasználó tapasztalatairól szólnak-e, vagy máshonnan átvett hírek. Márpedig a 19 vonatkozó cikkből csak 4 rendelkezett romániai kontextussal. Utóbbiak leginkább a társasági élet és szórakozás rovatokban jelentek meg, és a hírességek online nehézségeivel foglalkoztak.

A magánszféra védelmének viszonylag alacsony jelentősége nem kizárólag az itt elemzett román médiumokra jellemző. A magánszféra védelmével kapcsolatos anyagok hasonlóképp kis száma jellemző a déli latin országok, Olaszország, Spanyolország, Portugália médiájára is, ezekkel pedig Románia nemcsak kulturálisan, hanem internet-felhasználás tekintetében is számos hasonlóságot mutat: ha a déli latin államokra igaz, hogy „az internet lassúbb és alacsonyabb százalékban való elterjedése, használata segít megmagyarázni, miért áll még messze a minőségi sajtó attól, hogy a fogyasztók jogaira és magánjellegű adataik védelmére összpontosítson” (Ponte et al. 2009. 163.), hasonló tényezők működhetnek Románia esetében is.

A vizsgált cikkek közül több, a 220-ból 40 foglalkozott a közösségi oldalak gyermek és fiatalok felhasználoival. Ezek közül 32 kifejezetten a gyermekekről szólt,

míg a „fiatalok” magukban foglalhatják az egyetemistákat és a fiatal felnőtteket is. Ha külön tekintjük a gyermek felhasználókról szóló cikkeket, a lehetőségek és veszélyek egyensúlya jelentősen elmozdul az általános tendenciához képest. Amint azt a korábbi, valamennyi cikket figyelembe vevő elemzésnél láttuk, általánosságban a lehetőségek (67%) messze meghaladták a kockázatokat (33%). Ha viszont csak a gyermekekre vonatkozó cikkeket tekintjük, a kódok 73 százaléka utal kockázatokra. A gyermekeket fenyegető veszélyek hangsúlyozásának tendenciája megmaradt, sőt erősödött, amikor a lokális vagy egyszerre külföldi és helyi vonatkozású anyagokat külön vizsgáltuk. Ebben az esetben a kockázatok a kódok 76 százalékát adták.

A kockázat-kódok magas hányada nem érhet meglepetésként, ha felidézük a gyermekek és az internet európai sajtómegjelenítésének elemzését, amely szerint a tendencia Európa-szerte inkább a kockázatok, mint a lehetőségek hangsúlyozása felé mutat: „Ha elhisszük a mondást, miszerint az újságírás világában »a jó hír nem hír«, akkor ez valószínűleg megmagyarázza [...], miért van az, hogy majdnem minden országban magas azoknak a híreknek az aránya, amelyek a gyermekeket érintő internetes kockázatokra vonatkoznak. Ezek átlagban minden három cikkből kettőben (64%) megjelennek. Mindeközben majdnem minden államban (kivéve Bulgáriát, ahol összesítve is alacsony a cikkek száma) a lehetőségek sokkal, többnyire látványosan kevésbé jelennek meg (főleg Görögországban, Portugáliában és az Egyesült Királyságban).” (Haddon – Stald 2009. 24.)

Az internet egy szeletének itt elemzett médiareprezentációja mögött azonban nem a „ha vérzik, akkor jöhet”* típusú hozzáállás áll. Ellenkezőleg, az általános tendencia egyértelműen inkább a lehetőségek, mint a veszélyek hangsúlyozása és általában az optimista várakozások irányába mutat. Az online közösségi hálózatok általában vett megjelenítése, illetve a kizárólag a gyermekekre vonatkozó anyagok hangulatai közötti éles eltérések inkább a gyermekek médiareprezentációjának sajátosságai segítségével magyarázható.

2. táblázat. Gyermekek online közösségi hálózatokon, külföldi és helyi hírek: életterület és megszólalók (többszörös kódolás)

Életterület		Megszólalók	
jogi-bűnügyi	16	szakértők	8
oktatás-nevelés	8	jogászok / rendőrség	8
család	6	gyermek	6
szórakozás / szabadidő	5	ipar	6
társasági élet	5	újságírók	6
munka	1	non-profit szervezetek	5
politika	1	szülők	4
szociális problémák	1	nincs	3
		politikusok / kormány	3
		egyetemi oktatók / kutatók	2
		tanárok	2

A gyermekek online tapasztalatait ábrázoló cikkek sajátosságainak jellemzőit úgy ragadhatjuk meg, ha megvizsgáljuk, hogy a cikkek ezeket az online közösségi tevékenységeket az élet mely területeihez kötik, és tapasztalataikat milyen hangok artikulálják.

A gyermekek online közösségi tevékenységeinek médiareprezentációját meghatározó domináns hang a szakértőké, valamint a jogászoké és a rendőröké. Ha a gyermekek is szót kapnak, a cikkek jórészt online megnyilvánulásait idézik, és nem

azokkal kapcsolatos véleményüket, meglátásaikat. A tanárok és a szülők ritkán szerepelnek a megszólaltatottak között. A kizárólag helyi vagy külföldi és helyi utalásokat egyaránt tartalmazó cikkekben mindegyik esetben azonosítható egy erős, jól körvonalazható hang. (A három *nincs* kód a fenti táblázatban mind külföldi hírekre vonatkozik.) Ez utóbbi sajátossággal összhangban a fő életterületek között a jogi-bűnügyi vezet, amely az életterületekre vonatkozó kódok 37 százalékát teszi ki.

Az online közösségi hálózatok médiareprezentációjában általában, valamint a kifejezetten a közösségi oldalakat használó gyermekekre vonatkozó cikkekben egyaránt a *semmittevés* jelenik meg a leghangsúlyosabb kockázatként.

Online közösségi hálózatokhoz társuló kockázatok a helyi hírekben (méréstarányos kódnevek)

szexuális kockázatok prostitúció
adathalászat **semmittevés**
torzítás zsarolás pornográfia
önbántalmazás identitás-lopás megszégyenítés verbális agresszió

A semmittevés erős értékítéletet hordozó, morális felhangokkal teljes téma. A közösségi oldalakon időző felnőttek a munkaadó pénzt pazarolják, míg egy másik cikk szerint az ugyanezt művelő fiatalok egyenesen munkakerülők.¹¹ A gyermekek, ahelyett hogy kemény munkával érnék el céljaikat, a virtuális világban fecsérlik az időt, ahol a siker könnyen jön, akár csak a média által kínált sikermodellekben.¹² Ezeknek a félelmeknek a szakértői hangok adnak még nagyobb súlyt. A javasolt megoldások általában az ellenőrzés felé mutattak (az ipar, az iskola vagy a szülők részéről), illetve hangsúlyos még a rendszabályozás és a megfelelő értékek átadásának szükségessége. A legutóbb idézett cikkben felsorolt megoldások között szerepelt rendőrök meghívása az órákra, valamint börtönökben, illetve fiatalok bűnözők számára fenntartott intézményekben tett, elrettentő célzatú látogatások.

A médiaerőszak körüli morális pánikok általában a szigorúbb felügyelet és szabályozás szükségességének irányába mutatnak. Mivel a gyermekek online közösségi tevékenységeihez kapcsolódó kockázatok hasonló nyelven, hasonló keretrendszerben jelennek meg, az internet szabályozásának kérdése a közeljövőben várhatóan erőteljesebben fog jelentkezni. A felügyelet és szabályozás alternatíváit a média- és digitális írástudást fejlesztő programok jelenthetik, amelyek teret engednek az önálló cselekvésnek, kreativitásnak és részvételnek. Ezen túl azonban a médiaműveltség, a gyermekek internetes tapasztalatait keretező médianyelvezet jobb megértése a szülőket és a döntéshozókat is segíthetné az online kockázatok és lehetőségek közötti jobb eligazodásban.

Madaras Szidónia fordítása

■ JEGYZETEK

1. Facebook Users Average 7hrs a Month in January as Digital Universe Expands. Nielsen Wire. (adatgyűjtés időpontja 2010. júl. 30.), http://blog.nielsen.com/nielsenwire/online_mobile/facebook-users-average-7-hrs-a-month-in-january-as-digital-universe-expands/
2. A részletes adatokat lásd SATI – Studiul de Audiență și Trafic Internet (Internet Audience and Traffic Survey), http://www.sati.ro/index.php?page=rezultate_site (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 3.).
3. A részletes adatokat lásd BRAT – Biroul Român de Audit al Tirajelor (Romanian Circulation Audit Bureau), http://www.sati.ro/index.php?page=rezultate_site (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 3.).
4. A részletes adatokat lásd <http://www.brat.ro/index.php?page=cifre> (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 3.).
5. A felhasználók számának növekedési statisztikáit lásd <http://www.facebakers.com/countries-with-facebook/RO/> (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 3.).

6. A részletes adatokat lásd SATI – Studiul de Audiență și Trafic Internet (Internet Audience and Traffic Survey), http://www.sati.ro/index.php?page=rezultate_site&o=name&sort=ASC&siteid=nespecificat&leter=toate&filter_type_period=1&filter_category=27#nespecificat (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 3.).
7. Vlad Barza, *Studiu Cisco: Peste jumătate din companii interzic folosirea rețelelor sociale, însă un sfert dintre angajați schimbă setările pentru a avea acces la ele.* HotNews.ro 2010. máj.19.(utolsó látogatás időpontja 2010. aug.3.), <http://economie.hotnews.ro/stiri-it-7291861-studiu-cisco-pestee-jumatate-din-companii-interzic-folosirea-retelelor-sociale-insa-sfert-dintre-angajati-schimba-setarile-pentru-avea-acces-ele.htm>
8. Mark Zuckerberg, from Facebook, answering privacy concerns with new settings. The Washington Post 2010. máj. 24.. (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 30.), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/05/23/AR2010052303828.html>
9. Tom Chatfield: Smokescreen game guides teenagers through dangers of social networking. The Observer 2010. márc. 21. (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 31.). <http://www.guardian.co.uk/technology/2010/mar/21/smokescreen-privacy-social-networking>
10. Moral panic over Facebook will not cure our ills. Herald Scotland 2010. jún. 18. (utolsó látogatás időpontja 2010. júl. 31.) <http://www.heraldscotland.com/comment/herald-view/moral-panic-over-facebook-will-not-cure-our-ills-1.1041916>
11. Daniela Șerb: Generația care nu vrea să muncească prea mult. Adevărul 2010. ápr. 15. Letöltve: 2010. aug. 10. http://www.adevarul.ro/actualitate/social/Generatia_care_nu_vrea_sa_munceasca_prea_mult_0_244176096.html
12. George Enache: AVERTIZARE! Sute de copii și tineri târgovișteni pot ajunge inadaptați. Adevărul 2010. máj. 8. Letöltve: 2010. aug. 10. http://www.adevarul.ro/locale/targoviste/AVERTIZARE-Sute_de_copii_si_tineri_targovisteni_pot_ajunge_inadapitati_0_257974238.html; C. Toma: Cauzele violenței: internetul, jocurile și desenele animate. Adevărul 2010. jún. 7. Letöltve: 2010. aug. 10. http://www.adevarul.ro/scoala_educatie/clasele_cinci_opt/Cauzele_violentei_internetul_jocurile_si_desenele_animate_0_275972822.html

■ IRODALOM

- David Buckingham – Julian Sefton-Green: Multimedia Education. Media Literacy in the Age of Digital Culture. In: Media Literacy in the Information Age 6. Current Perspectives: Information and Behaviour. Szerk. Robert Kubey. NJ: Transaction, New Brunswick, 1997.
- Flash EB 248. Towards a safer use of the Internet for children in the EU – a parents' perspective. 2008. http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer_analyticalreport_2008.pdf. Letöltve: 2010. márc. 17.
- Leslie Haddon – Gitte Stald: A cross-national European analysis of press coverage of children and the internet. LSE, London, 2009. EU Kids Online <http://www.lse.ac.uk/collections/EUKidsOnline/Reports/MediaReport.pdf>.
- Uwe Hasebrink – Sonia Livingstone – Leslie Haddon. 2008: Comparing children's online opportunities and risks across Europe: cross-national comparisons for EU Kids Online. 2008. <http://eprints.lse.ac.uk/21656/>. Letöltve: 2010. júl. 30.
- Arnold Hunt: 'Moral Panic' and Moral Language in the Media. The British Journal of Sociology 1997. 48. 629–648.
- Henry Jenkins: The Innocent Child and Other Modern Myths. In: The Children's Culture Reader. Szerk. Henry Jenkins. New York University Press, New York, London, 1998. <http://web.mit.edu/cms/People/henry3/innocentchild.html>. Letöltve: 2010. aug. 11.
- Klaus Jensen: News of the World: World Cultures Look at Television News. Routledge, London, 1998.
- Alice E. Marwick – Diego Murgia-Diaz – John G. Palfrey: Youth, Privacy and Reputation (Literature Review). SSRN eLibrary. 2010- http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1588163. Letöltve: 2010. július 26.
- Cristina Ponte – Joke Bauwens – Giovanna Mascheroni: Children and the Internet in the News: Agency, Voices and Agendas. In: Kids Online: Opportunities and Risks for Children. Szerk. Leslie Haddon – Sonia Livingstone. The Policy Press, Bristol, 2009. 159–171.
- Chris Vleugels – Griet Verhenneman – Stijn Bannier: Online information revelation and privacy. Moving from opt-out to opt-in? Conference paper, Communication and Citizenship, IAMCR Conference, University of Minho, Braga, 2010. júl. 18–22.